

Dr hab. Małgorzata Rutkowska
Katedra Anglistyki i Amerykanistyki
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa
Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

Lublin 19.08.2024

Recenzja dorobku naukowego w przewodzie habilitacyjnym dr Małgorzaty Poks

Oceny dorobku dr Małgorzaty Poks dokonałam na podstawie dostarczonych mi materiałów:

1. monografii habilitacyjnej pt. *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose: Towards Interspecies Thriving*, wydanej w r. 2023 przez Routledge/Taylor & Francis
2. rozdziałów opublikowanych w monografiach naukowych (16), artykułów opublikowanych w czasopiśmie naukowych (18), przekładu i krytycznego opracowania autobiografii L. Hogan, *Kobieta, która czuwa nad światem* (2021).
3. wykazu staży zagranicznych, wygłoszonych referatów konferencyjnych, wykładów na zaproszenie; opisu działalności naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej

Recenzja książki *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose: Towards Interspecies Thriving*

Licząca 195 stron monografia *Decolonial Animal Ethics* jest głównym osiągnięciem Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora w roku 2004. Fakt, iż została ona wydana przez cieszące się renomą w kręgach akademickich wydawnictwo Routledge/Taylor & Francis jest godny odnotowania. W przeciwieństwie do wielu prac naukowych publikowanych na polskim rynku wydawniczym i słabo dystrybuowanych za granicą książka dr Poks ma duże szanse na wejście do międzynarodowego obiegu naukowego. Fakt ten dowodzi także, że polskie badania amerykańskie podejmują aktualne problemy i wnoszą wkład w rozwój *Animal studies* oraz badań nad literaturą rdzenną.

Książka dr Poks poświęcona jest analizie poezji i prozy Lindy Hogan, urodzonej w 1947 roku autorce pochodzącej z narodu Czikasaw, której twórczość można z pewnością uznać za jeden z ważnych głosów we współczesnej rdzennej literaturze amerykańskiej. W pisarstwie Hogan zwierzęta odgrywają znaczącą rolę. Są obecne zarówno w ujęciu symbolicznym/mitycznym, jako łącznik z przodkami i światem dawnych wartości, jak i realistycznym, jako współtowarzysze ludzkiej egzystencji na ziemi, w środowisku coraz silniej przekształcanym i niszczonego przez ludzką działalność. Zauważając, że w nielicznych pracach literaturoznawczych poświęconych Hogan ta złożona problematyka relacji ludzie-zwierzęta, ich wzajemnych współzależności i powinności nie

doczekała się dotąd kompleksowego opracowania, Autorka stawia sobie za zadanie zbadania tego aspektu jej twórczości w perspektywie dekolonialnej. W obszernym wstępie Autorka przedstawia główne założenie badawcze swojej pracy wyjaśniając, że interesuje ją zidentyfikowanie i przeanalizowanie wizji nieantropocentrycznej, dekolonialnej etyki zwierzęcej w pisarstwie Hogan. W rezultacie jej projekt sytuuje się na przecięciu kilku interesujących i prężnie rozwijających się we współczesnej humanistyce obszarów badawczych, takich jak studia nad zwierzętami (*Animal studies*), ekokrytyka, ekofeminizm, dekolonializm oraz studia nad kulturami i literaturami plemiennymi w obrębie literatury amerykańskiej i światowej.

Monografia dr Poks wpisuje się w nurt humanistyki zaangażowanej. Podjęta refleksja nad twórczością Hogan, która jako pisarka i aktywistka promuje alternatywne w stosunku do zachodniej filozofii i nauk prawnych spojrzenie na relacje ludzie-zwierzęta, wpływa więc nie tylko z przekonania o wartości artystycznej jej pisarstwa, ale także, a może nawet przede wszystkim, z przekonania, że w dobie antropocenu konieczna jest radykalna i globalna zmiana relacji między ludźmi a zwierzętami, czy szerzej między ludźmi a naturą. W procesie tym może pomóc powrót do założeń tradycyjnej, ekologicznej wiedzy plemiennej (TEK) opartej na innym modelu koegzystencji niż binarna opozycja człowiek-zwierzę. Idee te odnajdujemy właśnie w poezji i prozie Hogan.

W części pierwszej obszernego, liczącego 34 strony wstępu Habilitantka zakresła ramy teoretyczne dla swoich badań i wpisuje je w kontekst studiów nad zwierzętami oraz krytyki dekolonialnej. Punktem wyjścia do tych rozważań jest konstatacja, że dotychczasowe działania na rzecz zmiany statusu zwierząt społeczeństwie ludzkim, w tym przede wszystkim ruch obrony praw zwierząt, rozwijający się w Europie zachodniej od poł. XIX w. nie przyniósł spodziewanych rezultatów w zakwestionowaniu ludzkiej supremacji nad światem przyrody. Jedną z przyczyn tej porażki może być fakt, że początki ruchu obrony praw zwierząt były uwikłane w projekt kolonialny, w którym to imperialne ośrodki władzy decydowały jak „ucywilizować” i zmienić ludzkiego i pozaludzkiego Innego wedle swoich założeń. Habilitantka przyjmuje za krytykiem Dineshem Wadiwelem (*The War Against Animals*, 2015), że traktowanie zwierząt w nowoczesnych liberalnych społeczeństwach Zachodu można porównać do prowadzenia wojny, w której biopolityka jest wykorzystywana w charakterze broni. Innymi słowy, bronią jest ludzka władza nad życiem stworzeń uznawanych za stojące niżej na drabinie bytów, władza, która rości sobie prawo do decydowania, które z nich można hodować i zjadać, które tępić jako szkodniki, itd. Starania o poprawę dobrostanu zwierząt w ramach chowu przemysłowego lub przemysłu rozrywkowego, bez kwestionowania etycznych podstaw zasadności czy konieczności istnienia tych instytucji, są więc w takim ujęciu jedynie inną formą „przemocy w przebraniu troski.” Wprowadzając za Eduardo Mendieta pojęcie „międzygatunkowego kosmopolis”, które mogłoby zastąpić dominujący w świecie zachodnim hierarchiczny układ człowiek („korona stworzenia”) i podległy mu zwierzęcy Inny, autorka pracy

zauważa konieczność zakwestionowania ludzkiej supremacji i zanegowania ontologicznej różnicy między człowiekiem a zwierzętami. W tym duchu dr Poks podejmuje polemikę z propozycją zoopolis przedstawioną przez Willa Kymlicka i Sue Donaldson w książce *Zoopolis*. Kymlicka i Donaldson zaproponowali podzielenie zwierząt na 3 grupy o odmiennym statusie prawnym (domowe, liminalne, dzikie), a przysługujące im prawa byłyby zależne od ich relacji z ludźmi. Jednak, jak zauważa Habilitantka, taki model zoopolis nie kończy „wojny ze zwierzętami”, utrzymuje bowiem ludzką nad nimi dominację – to ludzie ostatecznie decydują o tym jakie prawa komu przyznać i dlaczego. Alternatywą dla tak skonstruowanego modelu zoopolis, która odtwarza kolonialne relacje władzy oraz jej struktury, może być sięgnięcie do rozwiązań alternatywnych, przednowoczesnych, czyli do idei wspólnoty i współpracy międzygatunkowej obecnej w kosmologii i tradycji ludów rdzennych. W przeciwieństwie do filozofii zachodniej, ludy rdzenne nie akcentują fundamentalnych ontologicznych różnic między ludźmi a zwierzętami, a raczej skupiają się na szeroko rozumianej idei pokrewieństwa (*kin*) wszystkich istot żywych. Według tradycyjnych systemów wiedzy zwierzęta uznawane są za przodków, za „pierwsze narody”, za współtwórcy świata i ludzi, a więc nie stanowią odrębnej, odmiennej kategorii bytów będącej w opozycji i oddzieleniu od społeczności ludzkich.

W dalszej części wstępu Habilitantka przedstawia główne założenia perspektywy dekolonialnej, przywołując między innymi dorobek takich badaczy jak wspomniany już Dinesh Wadiwel, a na gruncie amerykańskim Billy Ray Belcourt, Paul Nadasdy czy aktywistka i pisarka Afro-Amerykańska Syl Ko. Dekolonializm pozwala na redefinicję takich pojęć jak człowiek, zwierzę czy rasa, a tym samym prowadzi do obalenia mitu o wyższości (białego) człowieka nad kolonialnym ludzkim i nie-ludzkim Innym, a także stwarza możliwość odmiennej konceptualizacji miejsca człowieka w świecie wolnym od rasizmu i gatunkowizmu. W tym miejscu wymieniono także tytuły prac naukowych, których autorzy taką właśnie perspektywę stosują, m.in.: Susan McHugh and Wendy Woodward (red.), *Indigenous Creatures, Native Knowledges, and the Arts: Animal Studies in Modern Worlds* (2017); Aph Ko i Syl Ko, *Aphro-ism: Essays on Pop Culture, Feminism, and Black Veganism from Two Sisters* (2017); Alexis Pauline Grumbs, *Undrowned: Black Feminist Lessons from Marine Mammals* (2020); Zakkiyah Iman Jackson, *Becoming Human: Matter and Meaning in an Antiracist World* (2020); Amit R. Baishya i Suvadip Sinha (red.), *Postcolonial Animalities* (2021). Szkoda jednak, że Habilitantka ograniczyła się wyłącznie do wymienia tytułów, nie poświęcając – z wyjątkiem Aph i Syl Ko – choćby kilku akapitów na omówienie problematyki i wniosków płynących z tych publikacji, co pozwoliłoby czytelnikowi na pełniejszy wgląd w stan badań w interesującej Habilitantkę dyscyplinie.

Pewne zastrzeżenia budzą także dość ogólnikowe i nie poparte konkretnymi przykładami czy literaturą przedmiotu stwierdzenia dotyczące sposobów funkcjonowania rdzennych ludów Ameryki

Północnej w środowisku naturalnym zamieszczone na s. 10 wstępu. Dr Poks stwierdza, że pomimo asymilacji plemiona amerykańskie zachowały tradycyjną relację do produkcji i pozyskiwania żywności. Szacunek do zwierzyny łownej wynikał z zachowania „paktów” zawartych na początku dziejów przez ludzkich i nieludzkich przodków. Przestrzeganie tych zasad sprawiało, że rdzenni myśliwi nie naruszali równowagi ekologicznej. Nasuwa się tutaj pytanie, które konkretnie plemiona, w jakim okresie historycznym możemy uznać za działające w myśl tych idei? Na jakiej podstawie możemy tak twierdzić? Autorka monografii nie przywołuje niestety na poparcie tych stwierdzeń żadnych źródeł historycznych, antropologicznych czy etnograficznych, chociaż dowody na istnienie takich relacji między społecznościami rdzennymi a zwierzyną łowną można znaleźć chociażby w części 4 tomu pt. *Native Americans and the Environment: Perspectives on the Ecological Indian* (University of Nebraska Press 2007) pod redakcją M. E. Harkina i Davida R. Lewisa. Podobnie informacja o tym, że wiele plemiennych opowieści o pochodzeniu (*origin stories*) uważa zwierzęta za pierwszych ludzi i współtwórców świata nie została opatrzona odwołaniem do literatury przedmiotu. W pracy, skierowanej przecież nie tylko do specjalistów od historii i kultury ludów rdzennych USA, warto odsyłać czytelników do rzetelnych źródeł, które mogłyby pogłębić ich wiedzę w tej materii.

W drugiej części wstępu Habilitantka wyjaśnia w jaki sposób pisarstwo oraz powiązana z nim działalność Lindy Hogan jako aktywistki i wykładowczynie akademickiej wpisują się w idee dekolonializmu oraz tradycyjnej wiedzy ekologicznej (*Traditional Ecological Knowledge* TEK). TEK, według Hogan, wydaje się oferować rozwiązanie obecnych problemów ludzkości w obliczu wymierania gatunków i zmian klimatycznych. Indygenne ekologie rozwijały się bowiem przez pokolenia poprzez interakcje z lokalnym środowiskiem i są oparte na zrozumieniu relacji między żywymi organizmami a ich środowiskiem, na zrównoważonych praktykach łowieckich i na długoterminowym zarządzaniu zasobami naturalnymi. Przybliżając założenia TEK i objaśniając czym takie podejście do środowiska różni się od koncepcji wysuwanych w ramach zachodniej nauki a gdzie można dostrzec pewne punkty zbieżne, dr Poks przywołuje między innymi takie pozycje krytyczne jak Briana Burkhardta, *Indigenizing Philosophy through the Land* (2019), Robin Wall Kimmerer, *Braiding Sweetgrass: Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge and the Teaching of Plants* (2013) czy esej Gregory’ego Cajete “Philosophy of Native Science” (2004). Sama Linda Hogan także jest zaangażowana we wprowadzenie tradycyjnej wiedzy indygennej do dyskursu akademickiego, o czym świadczy jej esej „We Call It Tradition”, zamieszczony w tomie Irvinga Hallowella poświęconym nowemu animizmowi. Dla Hogan pisarstwo i aktywizm stanowią dwie strony tego samego medalu, gdyż uważa ona, jak słusznie zauważa Habilitantka, że zmiana wartości i postaw ludzi Zachodu wobec zwierząt i świata, w którym żyją jest niemożliwa bez dania czytelnikom nowych opowieści. Jej poezja i proza takie właśnie alternatywne narracje o współistnieniu i współpracy międzygatunkowej oferuje.

W analitycznej części swej książki Dr Poks omawia twórczość poetycką i prozatorską Hogan w porządku chronologicznym, poświęcając kolejne rozdziały tomikom poezji, które ukazywały się od lat 70-tych XX w. aż do I dekady XXI w. W drugiej części monografii analizuje jej powieści, także w porządku chronologicznym. Habilitantka tłumaczy taką strukturę pracy chęcią ukazania ewolucji pewnych idei, podobieństw, lecz także następującego z czasem przesunięcia akcentów u Hogan, by „lepiej zilustrować jej wczesne prorocze wyczucie kwestii ostatnio teoretyzowanych pod pojęciem antropocenu” (s. 28). To założenie zostaje w dużym stopniu zrealizowane, jednak z uwagi na fakt, że w wierszach z różnych dekad pojawiają się te same zwierzęta (kojot, bizon, kruk, mustang), opisywane są zbliżone sposoby postrzegania relacji z nimi, poruszane są podobne motywy i symbolika, lektura rozdziałów staje się momentami nieco nużąca. Przy czym każdy z rozdziałów omawiających poszczególne dekady twórczości poetyckiej Hogan i tak skupia się – co zrozumiałe – nie na analizie całych tomików, ale jedynie wybranych wierszy. Czy zatem układ chronologiczny jest tu faktycznie najlepszym rozwiązaniem? Równie dobrze, aby uwypuklić pewne ciągłości w postrzeganiu zwierząt jako przodków, duchowych opiekunów/przewodników, nauczycieli, *tricksterów* czy niewinnych ofiar ludzkiej przemocy można by pokusić się o ujęcie tematyczne, a być może zaproponowanie własnej klasyfikacji.

Moje wątpliwości co do wybranej przez Habilitantkę struktury nie wpływają na pozytywną ocenę przeprowadzonej interpretacji. Zaproponowane odczytania wybranych wierszy Lindy Hogan są wnikliwe, a sposób analizy bezsprzecznie wskazuje na relewantność teorii ekofeministycznych, dekolonialnych oraz tradycyjnej wiedzy plemiennych dla ich zrozumienia. Zaprezentowany warsztat łączący narzędzia literaturoznawcy z tymi wypracowanymi przez studia nad zwierzętami pozwolił Habilitantce na przybliżenie czytelnikowi wizji świata Hogan, głęboko zakorzenionej w rdzennej tożsamości i tradycji. Podczas lektury rozdziałów monografii poświęconych poezji nie sposób oprzeć się wrażeniu, że wizja świata plemiennego zniszczonego przybyciem białych kolonizatorów ukazana w poezji Hogan, świata, w którym ludzie i zwierzęta żyją w harmonii i duchowej wspólnotce, mówiąc „jednym językiem” wydaje się jednak dość wyidealizowana, brzmi jak rdzenna wersja mitu o „Złotym wieku” lub biblijnego „Królestwa pokoju.” Jest to świat, w którym ludzie i zwierzęta są ze sobą powiązani na wielu poziomach – jako istoty duchowe, jako krewni, jako współuczestnicy odwiecznego cyklu życia i śmierci zamieszkujący ziemię, za którą czują się współodpowiedzialni.

W kilku miejscach zabrakło mi doprecyzowania pewnych ogólnikowych stwierdzeń dotyczących rdzennych mitów czy ceremonii religijnych. Mam tutaj na myśli np. informację zamieszczoną na s. 60, że według wierzeń pewnych plemion (których?) zabite przy białych myśliwych zwierzęta przeszły przez „dziurę w niebie” i nadal żyją w innym, duchowym wymiarze; czy też informację na s. 109, że podczas ceremonii w *kivie* odtwarzany jest mit narodzin. Nie każdy

czytelnik, nawet akademicki, wie co to jest *kiva* i jakie są jej funkcje. Informacje przytoczone powyżej nie zostały opatrzone przypisami, a raczej trudno je zaliczyć do wiedzy ogólnej.

Jeszcze poważniejsze wątpliwości budzi zupełny brak odniesień do dyskusji na temat funkcji języka i literatury, kwestii o fundamentalnym znaczeniu dla amerykańskich twórców rdzennych (zob. np. Blaeser, K. M., *Gerald Vizenor: Writing in the Oral Tradition*, Norman 1996, L. M. Silko, "Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective", 1979 czy S. Ortiz, „Indigenous Language Consciousness: Being, Place, and Sovereignty”, 2007). Doskonała okazja by choćby pokrótce napisać o tej kwestii nadarzała się przy okazji wiersza „Naming of Animals” (s. 77), gdzie mowa o symbolicznym znaczeniu języka i o doniosłym akcie nadawania nazw zwierzętom i rzeczom przez ludy rdzenne.

W drugiej części monografii Habilitantka przechodzi do omówienia relacji ludzie-zwierzęta w powieściach Hogan, wskazując słusznie na podobieństwa tematyczne i ideowe między poezją a prozą. Podobnie jak w części pierwszej zastosowano układ chronologiczny tekstów. W Rozdz. 6 omówiona została powieść *Mean Spirit* (1990), oparta na tragicznej historii ludu Osage w Oklahomie w latach 20-tych XX wieku, kiedy to odkryto złoża ropoносne na ich ziemi. Aby przeciwstawić się popełnianym w imię doraźnych zysków morderstwom i spirali przemocy, która dotyka przede wszystkim rdzennych mieszkańców, ale i żyjące wokół nich udomowione i dzikie zwierzęta, muszą oni połączyć siły i stworzyć pan-plemienne, międzyrasowe i międzygatunkowe koalicje. Dotychczasowe interpretacje tej powieści skupiały się głównie na wątkach historycznych i elementach realizmu magicznego, podczas gdy Dr Poks słusznie wskazuje na inny istotny aspekt powieści, czyli aktywną, sprawczą rolę zwierząt jako nauczycieli i sprzymierzeńców rdzennych mieszkańców w anty-kolonialnym oporze przeciwko białym oprawcom. Rozdz. 7 poświęcony jest powieści *Solar Storms* (1995), której akcję osadzono na granicy amerykańsko-kanadyjskiej. Hogan ukazuje w niej świat dzikiej przyrody, który ulega zniszczeniu w wyniku działań białych myśliwych i inżynierów. Wybicie bobrów i niedźwiedzi prowadzi do załamania się ekosystemu, a przywrócenie równowagi wymaga aktywnego działania, które podejmują rdzenne kobiety, podejmując podróż o charakterze duchowym, a dla nastoletniej Angel, także inicjacyjnym. Kolejne dwa rozdziały, czyli Rozdz. 8, zawierający analizę powieści *Power* (1998) oraz Rozdz. 9 poświęcony *People of the Whale*, łączy wspólny motyw ofiary ze zwierzęcia, która ma przywrócić równowagę plemiennego świata. Rozdziały 8 i 9 uważam za zdecydowanie za najciekawsze w tej części pracy, najmocniej osadzone zarówno w kontekście *Animal studies*, jak i krytyki literackiej. Jeżeli chodzi o powieść *Power* w swojej interpretacji Habilitantka opiera się na teoriach Gay Bradshaw (*Carnivore Minds*, 2017) z dziedziny międzygatunkowej psychologii, która oparta jest na założeniu o ewolucyjnym pokrewieństwie między gatunkami. Dr Poks stawia tezę, że psychologia międzygatunkowa może uwiarygodnić sposób w jaki Hogan przedstawia w powieści pumę, zagrożony gatunek drapieżnika

zamieszkującego Florydę, ale także zwierzę święte w tradycji zamieszkującej ten stan ludności rdzennej. Autorka monografii podejmuje polemikę z dotychczasowymi interpretacjami powieści i proponuje odczytanie aktu zabicia pumy w kontekście wiedzy plemiennnej. Zgodnie z nią jest to ofiara, która nawiązuje do odwiecznego przymierza między ludźmi a zwierzętami i jako taka ma dla obu stron głęboki duchowy sens, bowiem wiedzie do odrodzenia plemiennego świata. Takie „relacyjne” myślenie o społeczności ludzi i zwierząt zamieszkujących dane terytorium potwierdzają badania Paula Nadasdy przeprowadzone wśród rdzennych myśliwych na Yukonie; wynika z nich, że komunikacja, także na poziomie duchowym między „osobami” ludzkimi a zwierzętami jest integralną częścią relacji myśliwy-zwierzyna.

Podobny motyw ofiary pojawia się w kolejnej powieści *People of the Whale* (2008), której powstanie zainspirowało zaangażowanie Lindy Hogan w badania morskich ssaków, w szczególności wielorybów szarych i ich szlaków migracyjnych (czym zajmowała się we współpracy z B. Peterson i J. Cousteau). Samą powieść, jak wskazuje Habilitantka, można uznać za przykład „zwrotu ku wielorybom” u autorów plemiennych. Dr Poks nawiązuje tutaj do badań krytyków Huanga i Adamsona, wpisując tym samym twórczość Hogan w pewne ogólniejsze trendy w literaturze rdzennej. Chciałoby się powiedzieć – nareszcie! Podczas lektury odniosłam bowiem wrażenie, że aż do tego momentu habilitantka analizowała twórczość Hogan niejako w oddzieleniu od bogatego dorobku innych amerykańskich pisarzy rdzennych, co uważam jednak za słabość przedstawionej do oceny monografii. Przecież zwierzęta, zwłaszcza te ważne dla poszczególnych plemion oraz relacje z nimi i szerzej z rodzinną ziemią i środowiskiem są od zawsze obecne w twórczości innych pisarzy rdzennych. Na tym tle problematyka podejmowana przez Hogan i sposób jej ujęcia nie są aż tak unikalne. Do kontekstu, który pozwala zrozumieć twórczość pisarza należą nie tylko najnowsze teorie, ekonomia i polityka – czy też, jak w tym przypadku, tradycyjne systemy ekologicznej wiedzy plemiennnej, ale także tradycje literackie, w obrębie których dany/a autork/a się porusza. Szkoda, że Habilitantka nie rozwinęła tego wątku, choćby w podsumowaniu monografii, które wydaje się zaskakująco krótkie, bo liczy zaledwie 3 i pół strony i skupia się na wskazaniu punktów zbieżnych między nowymi nurtami filozofii zachodniej a rdzenną ekologią i ich znaczeniu dla przyszłości naszego myślenia o przetrwaniu życia na Ziemi.

Powyższe uwagi polemiczne i krytyczne nie umniejszają mojej pozytywnej oceny książki, którą uznaję za wartościowy wkład w rozwój studiów nad zwierzętami w kontekście krytyki dekolonialnej i tradycyjnych plemiennych systemów wiedzy ekologicznej, obecnych w twórczości Lindy Hogan. W eseju „Human, All Too Human: ‘Animal Studies’ and the Humanities”, opublikowanym w 2009 roku, Cary Wolfe przestrzegał badaczy przed traktowaniem zwierząt jako jeszcze jednego „tematu, metafory, analogii, sposobu przedstawiania danych socjologicznych” postulując, by uwzględnić „specyfikę i unikalność przedmiotu badań” (Wolfe 566). Sam Wolfe widział szansę na to w

posthumanizmie, proponującym nowy sposób myślenia o człowieku i jego miejscu w świecie wobec nie-ludzkich form życia, zwierząt, roślin, ale także maszyn i technologii. Jednak, jak udowadnia Habilitanka w swojej analizie twórczości Lindy Hogan, możemy podążać inną drogą do tego samego celu, obierając za przewodników ludy, które przechowały w swoich zasobach tradycyjnej wiedzy odmienny od zachodniego model myślenia o otaczającej nas rzeczywistości – nie-antropocentryczny, nie-etnocentryczny, oparty na głębokim rozumieniu wzajemnych zależności i powiązań, także duchowych, na szacunku, wzajemności i etyce troski.

Ocena pozostałego dorobku naukowego:

Dr Poks przedstawiła do recenzji 15 rozdziałów w książkach i 18 artykułów w czasopiśmie, ponadto ujęto w wykazie krótkie artykuły oraz noty (8) i recenzje (10). Do tego zbioru dołączono także wydany w formie książkowej doktorat, *Thomas Merton and Latin America: A Consonance of Voices* i przekład autobiografii L. Hogan *Kobieta, która czuwa nad światem*. Ten bogaty dorobek publikacyjny powstały po doktoracie, w latach 2005-2022, można podzielić na trzy kategorie tematyczne:

1. **Studia Mertonowskie.** Twórczości Thomasa Mertona poświęcone są 3 rozdziały w monografiach i 14 artykułów. Dorobek ten stanowi kontynuację zainteresowań naukowych Habilitantki, które wykrystalizowały się podczas przygotowywania jej pracy doktorskiej. Liczne publikacje rozwijające i pogłębiające tematykę poruszaną w rozprawie doktorskiej czy poruszające nowe wątki (m.in. późna poezja Mertona) utrwalają pozycję dr Poks jako wiodącej w Polsce i uznanej w kręgach międzynarodowych badaczki twórczości mnicha-trapisty. Warto podkreślić, że Habilitantka publikowała artykuły poświęcone twórczości Mertona w najważniejszych czasopiśmie międzynarodowych mu dedykowanych, m.in. w „Thomas Merton Annual”, „CrossCurrents”, „The Merton Journal” i „The Merton Seasonal” w doborowym towarzystwie międzynarodowych badaczy, a jej wydana drukiem rozprawa doktorska *Thomas Merton and Latin America: A Consonance of Voices* została w 2009 roku nagrodzona przez Międzynarodowe Towarzystwo Mertonowskie (ITMS). Wszystkie teksty prezentują wysoki poziom merytoryczny a za szczególnie ciekawy, w kontekście zagadnień podjętych później w monografii habilitacyjnej, uważam artykuł *Lamb Admits Ties to Cain: The Human, the Less-than-Human, and the Kin(g)dom in Thomas Merton's „The Geography of Lograire”* (2019), w którym dr Poks odkrywa w późnej poezji Mertona myślenie dekolonialne i próby zredefiniowania tego co „ludzkie” i „zwierzęce.”
2. **Studia amerykańskie.** Innym ważnym nurtem w dorobku Habilitantki są szeroko rozumiane studia nad literaturą amerykańską, w obrębie których zajmowała się badaniami nad

poezją kobiecą (D. Levertov, M. Olivier), prozą postmodernistyczną (P. Auster, S. Rushdie) czy etniczną (Toni Morrison, Norma Cantù, Ana Castillo, Louise Erdrich, Linda Hogan). Na wyróżnienie w tym zbiorze publikacji zasługuje artykuł *Home on the Border in Ana Castillo's „The Guardians”: The Colonial Matrix of Power, Epistemic Disobedience, and Decolonial Love*, który ukazał się na łamach hiszpańskiego rocznika amerykańistycznego „Revista de Estudios Norteamericanos” i otrzymał nagrodę dla najlepszego artykułu opublikowanego w 2019 roku. O fakcie, że zainteresowanie naukowe Habilitantki nie ograniczają się jedynie do literatury współczesnej świadczy także cykl 3 artykułów opublikowany w latach 2014-2016 a poświęcony niezwykle ciekawemu zjawisku kulturowemu, jakim były amerykańskie inicjatywy promujące proste, ubogie życie, łączące w sobie inspiracje chrześcijańskie i anarchistyczne. Za ważny przejaw działalności naukowej w nurcie studiów amerykańistycznych, a jednocześnie doskonały przykład popularyzacji amerykańskiej literatury rdzennej w Polsce uznaję także doskonały przekład na jęz. polski i krytyczne opracowanie tekstu autobiografii Lindy Hogan, *Kobieta, która czuwa nad światem* (2021).

3. **Studia nad zwierzętami.** Mimo, że ten obszar badań stanowi najmłodszy nurt w karierze naukowej Habilitantki, opublikowane dotychczas rozdziały i artykuły (6) potwierdzają jej aktywny udział w rozwoju *Animal Studies* w Polsce i krajach skandynawskich. Ich lektura pokazuje jak dojrzała koncepcja monografii habilitacyjnej. I tak np. wywód o konieczności odejścia od postaw opartych na idei dobrostanu zwierząt w zachodniej filozofii, omówiony w rozdziale pt. „Dobrostan zwierząt w kontekście genocydalnym: czy ludzko-zwierzęce kosmopolis jest możliwe?” (2018) posłużył, po rozszerzeniu, jako podbudowa teoretyczna wstępu. Jak dowiadujemy się z autoreferatu, Habilitantka współpracuje naukowo z Ratatöskr Research Group for Literary and Cultural Animal Studies w Szwecji, co przyniosło efekt w postaci rozdziału o statusie ontologicznym zwierząt w twórczości Olgi Tokarczuk opublikowanego w monografii wieloautorskiej *Squirrelling: Human-Animal Studies in the Northern-European Region* (2022). Do tej tematyki dr Poks powróciła ponownie w doskonałym artykule *A Relative, Really; Disturbingly Similar”: Nonhuman Animals in the Works of Olga Tokarczuk* (2023).

Wszystkie przedłożone rozdziały i artykuły charakteryzują się bogatym warsztatem teoretycznym i dogłębną znajomością literatury przedmiotu, są napisane klarowną, akademicką angielszczyzną. Warto podkreślić, że w przeciwieństwie do całkiem sporego grona filologów, którzy unikają języka ojczystego w pracach naukowych Habilitantka publikuje również w języku polskim, co umożliwia jej popularyzację prowadzonych badań w środowisku akademickim nie ograniczonym jedynie do amerykańistów. Reasumując – zarówno pod względem liczbowym jak i jakościowym wysoko oceniam dorobek publikacyjny Habilitantki.

Pozostałe formy działalności naukowej, działalność dydaktyczna i popularyzatorska

Warto zaznaczyć, że w swojej karierze naukowej Dr Poks podejmowała różne formy aktywności we współpracy międzynarodowej. Otrzymała stypendium Shannon Fellowship na prowadzenie badań w The Thomas Merton Archives w Louisville, USA (dwukrotnie); jako stypendystka uczestniczyła także w seminarium CrossCurrents / Auburn Seminary Research Colloquium na temat *Climate Change, Food and Sustainability* w Columbia University w Nowym Jorku. Została zaproszona do wygłoszenia dwóch wykładów plenarnych (Niemcy i Szwecja) i poprowadzenia webinarium o międzynarodowym zasięgu na zaproszenie ITMS i Centrum Duchowości przy St. Mary's College w Notre Dame (USA). Pełniła także funkcję recenzentki i egzaminatorki zewnętrznej pracy doktorskiej studentki Wydziału Teologii i Religii Uniwersytetu w Bristolu. Brała udział w pracach komitetu redakcyjnego TMA i wielokrotnie pełniła funkcję recenzentki dla tego czasopisma oraz dla innych periodyków naukowych polskich i zagranicznych. Jest także członkinią zespołów badawczych: Ratańskr Research Group for Literary and Cultural Animal Studies (Szwecja) i Laboratorium Animal Studies – Trzecia Kultura (Polska), towarzystw naukowych, m.in. Międzynarodowego Towarzystwa Mertonowskiego i Polskiego Towarzystwa Studiów Amerykanistycznych. Imponująco wygląda działalność dr Poks na polu uczestnictwa w konferencjach krajowych i międzynarodowych. Tematyka licznych wystąpień konferencyjnych i wykładów gościnnych Habilitantki jest urozmaicona – od twórczości Thomasa Mertona poprzez krytykę literacką, studia nad zwierzętami i zajmujące ją obecnie kwestie popularyzacji założeń tradycyjnej wiedzy ekologicznej w literaturze rdzennej. Przegląd działalności Habilitantki w zakresie uczestnictwa w życiu naukowym polegającym na bezpośrednim kontakcie z innymi naukowcami i słuchaczami w Polsce i za granicą bezsprzecznie dowodzi, że jest ona aktywną badaczką, przyczyniając się do wprowadzenia polskich badań amerykańskich do międzynarodowego obiegu.

Habilitantka posiada wieloletnie doświadczenie dydaktyczne w nauczaniu przedmiotów akademickich na Uniwersytecie Śląskim i w innych placówkach akademickich. Wykaz prowadzonych przez nią zajęć na UŚ wskazuje na szerokie możliwości wykorzystywania zdobytej przez nią wiedzy w konstruowaniu autorskich kursów poszerzających ofertę dydaktyczną. Prowadziła zarówno kursy specjalistyczne wynikające z jej badań literaturoznawczych (np. „Pisarstwo współczesnych amerykańskich kobiet kolorowych”, wykład monograficzny „Border writings and Border cultures”), jak i przedmioty będące w podstawie programowej studiów filologicznych (np. wykład i ćwiczenia z historii lit. amerykańskiej czy historii USA czy kursy z PNJA). Była także promotorką 26 prac magisterskich. O chęci doskonalenia umiejętności dydaktycznych w warunkach międzynarodowych świadczy udział w programie Erasmus Plus na uniwersytecie Rovira i Virgili w Taragonie oraz na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie (Erasmus/Trans4Europe).

Dr Poks podejmuje także działania na rzecz popularyzacji nauki. W 2018 roku, w ramach światowych obchodów upamiętniających 50. rocznicę śmierci Thomasa Mertona zorganizowała (wraz z dr Tomaszem Markiewką z ATH) dwudniowe sympozjum poświęcone popularyzacji dorobku Mertona w Polsce. W 2023 roku wygłosiła wykład w ramach 7. Śląskiego Festiwalu Nauki. Od wielu lat angażuje się także w prace Komitetu Olimpiady Języka Angielskiego i konkurs Discover Canada organizowany przez US.

Podsumowanie

Dr Małgorzata Poks jest aktywną badaczką z bogatym dorobkiem. Jej monografia *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose: Towards Interspecies Thriving* i inne prace naukowe wnoszą znaczny wkład w rozwój humanistyki i poszerzają zasób wiedzy na temat literaturoznawstwa amerykańskiego, przede wszystkim w zakresie badań nad twórczością Thomasa Mertona, literaturą etniczną i *Animal studies*. Dorobek publikacyjny Habilitantki w połączeniu z aktywną działalnością naukową w kraju i we współpracy z naukowcami zagranicznymi w pełni demonstrują, że osiągnęła ona poziom samodzielnego i cenionego pracownika naukowego. Ma także ambitne plany badawcze na przyszłość i z pewnością wnieśli dalszy wkład w rozwój polskiej humanistyki zaangażowanej. Mając na uwadze obowiązujące przepisy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz kryteria osiągnięć dotyczące osób ubiegających się o stopień doktora habilitowanego przedstawione w rozporządzeniu do ustawy Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego stwierdzam, że dr Małgorzata Poks spełnia wymogi sformułowane w ustawie. Jej osiągnięcia stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwa a przedstawiony do oceny dorobek potwierdza istotną aktywność naukową. Wnioskuje zatem o dopuszczenie Jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Małgorzata Rutkowska